

ТДУ 90.555.77.88.

ТАҲЛИЛИ ТАТБИҚИ ЛОИҲАҲОИ АМАЛКУНАНДАИ САРМОЯГУЗОРӢ ДАР СОҲАҲОИ ИҚТИСОДИЁТ

Тураев Ф.Р.- ассистенти ДАТ ба номи Ш.Шоҳтемур

Калимаҳои калидӣ: лоиҳа, сармояи асосӣ, сармоягузорӣ, маблағгузорӣ, фазои сармоягузорӣ, иқтисодиёт.

Мафҳуми «лоиҳа» дар амалияи ҳаррӯзаи мо низ чорӣ шуда истодааст. Агар пештар ягон лоиҳаи чиддӣ бе асосноккунии чидии техникӣ-иқтисодӣ ва барномаи иҷроиш тасдиқ ва қабул карда намешуд, пас, ҳоло лоиҳаҳо ҳамчун ивазкунандаи барнома ва асоснокии иқтисодии мақсад ва имкониятҳои соҳибкор бояд талаб карда шаванд. Талабот ба лоиҳаҳо аз тарафи соҳибкорон ҳар чӣ бештар эътироф ва мақбул дониста шуда истодааст.

Ин маънои онро дорад, ки таҳти лоиҳа план-барномаи иҷрокунии аҳднома ва дар ин асос гирифтани ғоидаро мефаҳманд. Бо ибораи дигар, ин маҷмӯи чорабиниҳо, амалиётҳо ба таври планӣ ташаккулёфта мебошад, ки барои ба даст овардани натиҷаҳои мақсади дар пеш гузошташуда равона карда шудааст.

Лоиҳаи сармоягузорӣ – ин асосноккунии иқтисодӣ мувофиқи мақсад, ҳаҷм ва муҳлати маблағгузорӣ, ҳуҷжатгузорию зарурии лоиҳаҳо, ки мутобиқи қонунгузорӣ коркардашуда ба тартиби стандартии муқарраршуда тасдиқ карда шудааст. Лоиҳаи сармоягузорӣ ба маънои умумӣ ҳама гуна гузориши сармоя ба муҳлати муайян ва бо мақсади гирифтани даромад фаҳмида мешавад.

Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ, агенти содирот якҷоя бо роҳбарони вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо ҷиҳати баланд бардоштани малакаи соҳибкорон дар самти омода намудани нақшаҳои пешбурди фаъолият мунтазам чораҷӯӣ намуда, баҳри пешрафти соҳаҳои иқтисодиёт ҳамкориҳоро вусъат бахшида истодаанд.

Баҳри дар амал табиқ намудани лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар асоси мавҷуд будани ашёи хоми ватанӣ ва пешниҳоди онҳо ба сармоягузoron бояд дар назди Корхонаи воҳиди давлатии «Тоҷикинвест»-и Кумитаи сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ бо ҷалби мутахассисони баландиқтисоси дохиливу хориҷӣ воҳиди алоҳидаи қарордодӣ таъсис дода шудааст. Бо заҳмат ва талошҳои бевоситаи Ҳукумати мамлакат дар панҷ соли охир бо ширкатҳои сармоягузорию хориҷӣ ва ватанӣ 14 созишномаи сармоягузорӣ ҷиҳати ҷалби сармояи мустақим ба маблағи беш аз 14 миллиард сомонӣ ба имзо расонида шудааст, ки бо татбиқи онҳо 20 корхонаи нави истеҳсоли бунёд карда мешавад. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки сармоягузорӣ тақондиҳандаи муҳими муносибатҳои молиявӣ ба шумор рафта, дар шароити имрӯза пешрафти тараққиёти соҳаҳои иқтисодро бидуни сармоягузорӣ тасаввур кардан ғайриимкон аст.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сармоягузорию соҳаҳои иқтисодиёт ҳамчун воситаи асосии саноатикунонию босуръат таваҷҷуҳи хосса зоҳир намуда, дар самти бештар гардонидани фазои сармоягузорӣ ва ҷалби ҳарчи бештари сармояи мустақим тадбирҳои мушаххасро амалӣ карда истодааст. Дар солҳои 2013-2019 ба соҳаҳои гуногуни иқтисодиёти кишвар 57,3 миллиард сомонӣ сармояи хориҷӣ ворид гардидааст, ки қариб 30 миллиард сомонии он сармояи мустақим мебошад.

Тибқи санадҳои қабулшуда ҷалби сармояи хусусӣ бояд афзоиш ёфта, соли 2020 ҳиссаи он нисбат ба маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ ба 10 фоиз расонида шавад. Гуфтаҳои дар боло зикршуда ба он далолат менамоянд, ки танҳо дуруст ба роҳ мондани сиёсати сармоягузорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад ба рушди иқтисодиёт таъсири мусбат расонад.

Солҳои 2013-2019 барои амалисозии афзалиятҳои дар барномаҳои муайяншуда 80 лоиҳаи давлатии сармоягузорӣ татбиқ гардида, ба иқтисодиёти мамлакат зиёда 13,2 миллиард сомонӣ сармояи давлатӣ равона карда шудааст.

Татбиқи амалигардии лоиҳаҳои сармоягузорию давлатӣ дар кишвар рӯ ба рушд дорад. Ҳоло дар кишвар 66 лоиҳаи давлатии сармоягузорӣ амалӣ шуда истодааст, ки маблағи умумии онҳо 32,4 миллиард сомониро ташкил медиҳад.

Аз маълумоти омори расмӣ бармеояд, ки дар муддати 10 соли охир ба иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳаҷми беш аз 33 млрд. сомонӣ сармояи мустақими хориҷӣ

ворид гардида, қисми бештари он ба рушди соҳаҳои энергетика, алоқа, сохтмон, кишоварзӣ, истихроҷу коркарди канданиҳои ғоиданок ва бунёди инфрасохтор равона шудааст. Маҳз рушди соҳаҳои воқеӣ, фароҳам овардани фазои мусоиди сармоягузорӣ, ҷалби сармояи мустақим ва воридоти технологияҳои нави инноватсионӣ имкон медиҳад, ки раванди саноатикунони мамлакат таъмин гардида, ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ ва шумораи ҷойҳои нави корӣ мунтазам афзоиш дода шавад.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон афзалиятҳои миллии хешро дар Барномаи давлатии сармоягузориҳо муайян намудааст ва фаъолияти худро ҷиҳати ноил шудан ба ҳадафҳои стратегӣ ва қомеъ гардидан ба ҳадафҳои рушди оянда равона карда истодааст.

Солҳои охир дар фаъолияти сармоягузорӣ дигаргуниҳои мусбат мушоҳида карда мешавад. Ҳаҷми маблағгузориҳо ба сармояи асосӣ дар панҷ соли охир зиёда аз 4 маротиба афзуд. Дар ҷумҳурӣ барои бештар намудани фазои сармоягузорӣ ва зиёд гардидани сармоягузориҳои хориҷӣ қорҳои зиёде анҷом дода шуда, дар ин самт дигаргуниҳои кулӣ ба амал омадаанд. Барои расидан ба ин мақсад моро зарур аст, ки низоми нави рушди босуботи иқтисодии ба ҷалби сармоягузориҳои дохиливу хориҷӣ, тараққиёти босуръати саноат, кишоварзӣ ва тақмили бахши молиявӣ асосёфта роғоз намоем ва вусъат диҳем.

Дар соли 2020 ба иқтисодиёти ҷумҳурӣ дар ҳаҷми 1878,4 млн доллари ИМА ҷалби сармояи хориҷӣ пешбинӣ шудааст (ҷадв.1).

Аз маблағҳои дар ин давра пешбинигардида 220 млн. долл. ИМА қарз, 260 млн. долл. грант, 900 млн. доллари ИМА ва 498,4 млн. доллари ИМА дигар сармоягузориҳои хориҷӣ (Дигар қарзҳо аз ҷониби банкҳо ва ҶДММ Тоҷикистон ҷалбшаванда, қоғазҳои қимматнок ва дигар сармоягузориҳои бебозгашт, ки аз ҷониби ташкилотҳои байналмилалӣ дар ҳудуди кишвар татбиқ мешаванд) ташкил хоҳад дод.

Ҷадвали 1 - Ҷалби сармояи хориҷӣ аз ҳисоби ҳамаи манбаҳо (ҳазор олл. ИМА)

Соҳа	2020
Кишоварзӣ	45 600,00
Ирригатсия ва обтаъминкунии деҳот	26 700,00
Обтаъминкунии ва системаи канализатсия	32 600,00
Энергетика	449 020,00
Нақлиёт	138 700,00
Маориф	88 700,00
Ниғаҳдории тандурустӣ	36 480,00
Саноат	350 000,00
Сохтмон	32 000,00
Хизматрасонии алоқа	88 000,00
Фаъолияти банкӣ	34 000,00
Мултисектор ва секторҳои дигар	556 600,00
Ҳамагӣ	1 878 400,00

Аз маълумоти ҷадвал бармеояд, ки ҷалби сармояи хориҷӣ дар ҷумҳуриамон сол то сол меафзояд. Ҷадвали мазкур шаҳодат аз он медиҳад, ки сармояҳои хориҷӣ бештар ба соҳаҳои энергетика (23,9 %) ва саноат (18,6 %) бештар мебошад. Ҳамин тариқ ҳангоми ҷалби маблағҳои хориҷӣ бояд ҳуқуқи манфиатҳои соҳибкорони миллии дар назар гирифта шавад ва барномаи махсус оиди ҷалби сохтори соҳавии маблағгузориҳои хориҷӣ аз тарафи давлат ташкил карда шавад зеро ҷалби зиёди маблағҳои хориҷӣ метавонад соҳаҳои асосии ҷумҳуриро аз зери назорати худ (мамлақати қабулқунанда) дур намояд ва онҳо (мамлақати таъмиқунанда) соҳаҳои асосиро ҳамчун таъминқунандагонӣ ашъи хом истифода баранд ва соҳиби ғоидаи максималӣ гарданд.

Бо мақсади гурӯҳбандии лоиҳаҳо ҳар лоиҳаи сармоягузориё, ки дар доираи ҳуҷҷати БДС таҳия мегардад, бо рамз ишора карда шудааст. Рамзҳо аз се ҳарфи бо алифбои англисӣ ишорашуда иборатанд, ки баъди онҳо ду адад ҳамроҳ мегардад. Ихтисороти иборат аз се ҳарф гурӯҳи соҳаро муайян намуда, дар ҷадвалҳои ҷамъбасти ба соҳаҳо мутобиқатқунанда мурағтаб гаштаанд.

Сарфи назар аз саҳми назарраси бахши аграрӣ ба ММД ва даромади буҷет дар сатҳи давлатӣ ва маҳаллӣ, харочоти ҳарсолаи давлатӣ ба соҳаи кишоварзӣ ҳанӯз ҳам паст аст. Ин маълумот аз рӯи сармоягузориҳои ҳарсолаи давлатӣ дар соҳаи кишоварзӣ тасдиқ карда шудааст, ки дар ҷадвали 2 оварда шудааст.

Бояд қайд намуд, ки агар давлат ба иқтисодиёти муътадил ва қавӣ манфиатдор бошад, пас он бояд дар сатҳи қонунгузорӣ ва иҷроия фазои мусоиди сармоягузорӣ фароҳам овардан лозим аст. Рушди муътадили иқтисодиёти ҳар як давлат бе татбиқи ҷаҳодияти сармоягузорӣ номумкин аст.

Ҷадвали 2 -Харочоти ҳарсолаи давлатӣ ба соҳаи кишоварзӣ (ҳамаи вазорату идораҳо дар ҳаз. сомонӣ)

№	Солҳо	2005	2006	2017	2018	2019	2020
	Намуди харочот						
1	Харочот ба соҳаи кишоварзӣ (номиналӣ)	31600,0	41400,0	583400,0	676081,0	915409,0	785462,0
2	Харочот ба соҳаи кишоварзӣ (воқеӣ)	31601,0	41402,0	583401,1	676081,0	915409,0	-
3	Бо % аз маблағи умумии харочоти буҷет	3,4%	3,2%	2,9%	3,1%	3,7%	3,0%

Сарчашма: Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Барои бахши аграрии иқтисодиёт, ки дар бӯҳрони иқтисодӣ қарор дорад, сармоягузорӣ, пеш аз ҳама барои, устуворӣ эҳёшавӣ ва инкишофи он зарур аст. Сармоягузориҳо рушди иқтисодиро дар истехсолоти кишоварзӣ қаблан муайян мекунанд ва дар рушди соҳибқорӣ аграрӣ нақши муҳим мебозанд. Бинобар ин, сиёсати давлатии сармоягузори мутавазин ва барқароркардашуда дар соҳаи кишоварзӣ дар рушди иқтисодиёти миллӣ аз ҳама муҳим мебошад.

Бояд қайд кард, ки ҷалби лоиҳаҳои сармоягузорӣ бевосита ба рушди иқтисодиёт, иҷтимоиёти давлат ва ноил гардидан ба самарҳои манфиати умум дар соҳаҳои иқтисодиёт нигаронида шуда, таъсири худро мерасонанд. Чуноне, ки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар, яке аз баромадҳои ӯ қайд карда буданд, ки пешравии иқтисодиётро бе муносибат бо дигар давлатҳо, ҷалби сармоягузориҳои давлатӣ ва хориҷӣ тасаввур кардан мумкин нест. Аз ҳамин лиҳоз, Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд барномаҳои давлатиро оид ба ташкили фазои сармоягузорӣ ва ҷалби онҳо зиёд намояд, ки тавонад тақони ҷиддӣ ба рушди иқтисодиёти кишвар расонад.

Қайд кардан ба маврид аст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон сиёсати сармоягузорӣ ва сиёсати дарҳои кушодро барои ҳамаи сармоягузoron вобаста ба талаботи имрӯза, яъне замони муосир ва ҷавобгӯ ба стандартҳои ҷаҳонӣ ба роҳ монда аст.

АДАБИЁТ

1. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 26.12.2019
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи инвестицияҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», 10.03.1992, №554
3. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи молияи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон», аз 28 июни соли 2011, № 723
4. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сармоягузорӣ», 12 майи соли 2007, №260
5. Агентии миллии иттилоотии «Ховар». www.khovar.tj
6. Агентии омори назди Президенти ҶТ (www.stat.tj)
7. Концепсияи сиёсати давлатии ҷалб ва ҷамъии сармоягузори Ҷумҳурии Тоҷикистон, 29 декабри соли 2012, № 755
8. Олимов А.Х., Шукуров И.Ш., Бобоев А.А. Молияи кишоварзӣ. Васоити таълимӣ- Душанбе, 2015

АННОТАТСИЯ

ТАҲЛИЛИ ТАТБИҚИ ЛОИҲАҲОИ АМАЛКУНАНДАИ САРМОЯГУЗОРӢ ДАР СОҲАҲОИ ИҚТИСОДИЁТ

Дар мақолаи мазкур қайд гардидааст, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон сармоягузориҳои соҳаҳои иқтисодиётро ҳамчун воситаи асосии саноатикунонии босуръат тавачҷуҳи хосса зоҳир намуда, дар самти беҳтар гардонидани фазои сармоягузорӣ ва ҷалби ҳарчи бештари сармояи мустақим тадбирҳои мушаххасро амалӣ карда истодааст. Дар солҳои 2013-2019 ба соҳаҳои гуногуни иқтисодиёти кишвар 57,3 миллиард сомонӣ

сармоџи хориҷӣ ворид гардидааст, ки қариб 30 миллиард сомони он сармоџи мустваќим мебошад.

Аз таҳлилҳо чунин бармеояд, ки сармоџагузори дар ҷумҳуриамон фаъолиятдошта, шумораашон нисбат ба солҳои пештара хеле зиёд шудааст ва онҳо маблағҳои калонро ба иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон гузоштаанд ва барои боз ҳам зиёд намудани шумораи онҳо аз ҷониби Ҳукумат ҷораҳои зарурӣ андешида мешавад.

АННОТАЦИЯ

АНАЛИЗ ПРИМЕНЕНИЕ СУЩЕСТВУЮЩИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ПРОЕКТЫ В ОТРАСЛЯХ ЭКОНОМИКИ

В последнее годы в инвестиционной активности произошли положительные изменения. За последние пять лет капитальные вложения увеличились более чем в четыре раза. В стране многое сделано для улучшения инвестиционного климата и увеличения иностранных инвестиций, и в этой сфере произошли радикальные изменения. В настоящее время в Республике Таджикистана существует инвестиционная политика, отвечающая требованиям современности и отвечающая международным стандартам.

Ключевые слова: проект, основная капитал, инвестиция, финансирование, инвестиционный климат, экономика.

ANNOTATION

Turaev F.P.- IN RECENT YEARS, THERE HAVE BEEN POSITIVE CHANGES INVESTMENT ACTIVITY

Over the past five years, capital expenditure have more than quadrupled. Much has been done in the country to improve the investment, and radical change have taken place in this area. At present, the Republic of Tajikistan has an investment policy that meets the requirements of modernity and complies international standards.

Key words: project, fixed capital, investment, financing, investment climate, economy.